

KRONIKA

CHRONICLE

The scientific colloquium entitled *Unplanned planned cities* was held on 8 November 2017 in Bratislava at the exhibition area of the Institute of Construction and Architecture, Slovak Academy of Sciences (SAV) in Bratislava, which was the main organizer of the colloquium. The general aim was to show that the city is in many cases much more the result of fragmentary unsuccessful achievements rather than the reflection of the conscious plan pursued by comprehensive urban plans. With the choice of contributions, the organizers sought to cover a relatively broad theme of blending the planned and unplanned development of European cities. The colloquium was attended by 10 active contributors whose presentations were divided into two blocks. The opening speech was given by Prof. Dr. Ing. arch. Henrieta Moravčíková, head of the Architecture Department, which was followed by the first block focused on case studies.

The first presenter was Prof. Ing. arch. Matúš Dulla, DrSc. from Faculty of Architecture, Czech Technical University (ČVUT) in Prague with the contribution *Boundary of plan and entropy*. His presentation analyzed examples and relations between different types of unsuccessful urban plans. Prof. Dulla started with thesis that the city is a combination of a planning and coincidences and quote: "The city is not a tree (Ch. Alexander), the city is a collage (C. Rowe – F. Koetter)". He presented various reasons for non-implementation of city plans by referring to examples from Bratislava and Prague in the 20th century. The reasons of dropping plan realization where caused by their large scope, long time period, policy changes, over-confidence in planning effectiveness, ignorance of experience, trust in utopia, opinion disputes, believing in rationality, unpredictability of random and rational decisions, etc. As a conclusion of the presentation the recommendations for city were summarized in order to eliminate the negative impacts of non-conceptual development of the cities. Among them were as follow: plans should be as much as possible far-seeing, appropriately voluminous, planner should understand the order of contradictory and often equivalent forces affecting urban development. The impact of plans fragmentation should be considered. The threat of plan non-implementation should be anticipated so the vision should be always taken into account, even in its reduced form.

Following contribution called *Industry in contact with the city: Bratislava in the 20th century* was presented by Ing. arch. Nina Bartošová, PhD. from the Faculty of Architecture of Slovak Technical University (STU) in Bratislava, focused on how the industry in Bratislava affect city urbanization. The aim of the paper was to map the main industrial areas within urban space from the time of their creation until the present. On one hand, it gave the insight into city development history, on the other hand it analyzed the current situation in connection with historical background. Moreover, the ongoing research of reconversion, revitalization of these industrial districts was presented.

Ing. arch. Anna Gondová from Faculty of Architecture of STU in Bratislava continued with the contribution *Bratislava Castle and the Castle Hill: (Un)connected destinies: Mapping of the social debate on the preservation of the ruins of Bratislava Castle in the context of the Castle Hill* where she chronologically described the plans for rebuilding and new usage of Bratislava Castle and Castle Hill after burnout in 1811 and their mutual relations, with emphasis on the first half of the 20th century. There was presented expert and public discussion over urban plans, such as the construction of a cableway, fire observation, Dušan Jurkovič's suggestion for the construction of a university complex on the Castle Hill, Josef Gočár's suggestion for the construction of the regional government office, adaptation the castle ruins into summer theatre suggested by Otmar Klimeš, preservation of the ruins as a romantic dominant of the city or the plan for the reconstruction of the Bratislava Castle, which finally was realized in the second half of the 20th century. Despite the fact that contribution had rather a descriptive character, it gave some interesting reflections about public debate over urban planning process.

Next contribution *Blank cheque: Bratislava and the "Asanation Act"*, dealing with urban redevelopment and its implication in the Slovak law was presented by Mgr. Peter Szalay, PhD. from the Institute of Construction and Architecture, SAV. Author first explained the concept of "asanation" as a modern product of urbanism closely related to improving hygienic conditions in the city. Since hygienic problems were not considered important in Slovakia at first, asanation became concerned alongside with the renovation of towns and new building projects. Afterwards, a practical examples of implementing this rule in Bratislava were given. In 1940, the Slovak government passed the law about the expropriation of real estate in cases of public interest called "Asanation Act", which gave more power to the authorities in evolving and acquiring land for its projects. In that year an asanation plan for the renovation of the large urban areas of Bratislava, including Bratislava Castle and Square of Freedom, was also passed. By analyzing the impact of the asanation law on urban planning, author described an interesting example how the law itself can affect the real appearance of the city.

Ing. arch. Ján Sekan from Technical University of Košice continued with the next contribution called *Unplanned planned cities: Košice in the 20th century* where he presented a various urban plans of Košice, which mostly had not been implemented due to turbulent changes in regimes and states in Košice during the 20th century. Although the list of abandoned plans was long and quite pessimistic, it was pointed out that those plans in spite of not implementing them were still important for subsequent planning and development of the city. As an example of such influences of unrealized plan for the follow-up urban planning and development, the author presented the Fuchs's plan from year 1952 (whose model was recently found in some garage in Košice). The plan had to retreated during socialist realism, but later was revived in the plan of Hladký and subsequently in the development of the Terasa district. The contribution present a good example how former urban planning might be useful for new ideas.

Planning and real development of the Brno Exhibition Center was the focus of the next contribution *Vision and reality: the realization of development plans in the history of the Brno Exhibition Center* presented by Ing. Arch. Lenka Štěpánková from Veletrhy Brno a.s. The author described and compared the individual plans and the actual construction of the exhibition pavilions from 1924, when the architectural competition on the design of the Exhibition Center was won by Josef Kalous, till the present. In addition to the plans, the main stages of the development were presented, including the Exhibition of Contemporary Culture in Czechoslovakia in 1928, reconstruction before exhibitions of the Czechoslovak engineering from 1957 to 1960 and other development in the years 1989 – 2009 associated with the organization of the International Engineering Fair. The fact that the Exhibition Center has been operating for the same purpose since the beginning of its construction, has limited the number of actors involved in planning and rebuilding. Thanks to these conditions, forming processes are therefore clearer and easier to be recognized. The Exhibition Center thus represents a simplified model of the city with a number of opportunities to compare the original form of plans with the resulting state.

M.Sc. ěva Lovra from Institute of Construction and Architecture, SAV in Bratislava presented her contribution *Disaster or the new beginning: Subotica's unrealized plan from 1967*, where she showed and analyzed plan that had been hidden in the archives and nobody had known about it until recent time. The regulation plan for the downtown required the most drastic transformation of the city center in the framework of socialist modern urban planning and architecture. It was a result of a planning competition and proposed major demolition of the historic center with its secession architecture and creation of a new urban space. The plan was accepted by the era's ambitions but raised opposition on many levels. The author analyzed the plan and the pre- and afterlife of these ambitions, which partly remained as ideas, without realization of the whole plan. This was the last contribution in the case studies block and was followed by brief discussion about presented papers moderated by Prof. Moravčíková.

After the break, Prof. Moravčíková introduced the second block focused on comparative studies and continued with her contribution called *Who has designed modern Bratislava? Selected modern concepts in the structure of the city, their appearance and origin*. The author presented and compared 3 urban concepts from the beginning of the 20th century and their

influences into the post-war concepts of urban planners who did not refer on these plans, even though their ideas were deliberately or involuntarily further developed. This rise the question why the contradictory and burning urban problems of Bratislava are attributed only to post-war planners such as Hruška when all these plans have existed since the beginning of the 20th century. In the context of the comparison of the individual plans, it was pointed on the ever-recurring themes such as the industrial channel, the city ring road, building of a new modern downtown or plans for the use of the Castle Hill and riverbank. Finally, the author compared the oldest Palóczy's vision with today's real appearance of Bratislava, which are quite similar. This brings the notion that finally genius loci himself also manage planning and developing of cities. The conclusions were that if planners were studying more history, they could avoid a lot of conflicts and more eruditely defend their work.

Prof. Ing. arch. Karl Maier from Czech Technical University of Prague continued with his contribution called *Unplanned planned cities – regional centers of Bohemia*. The lecture compared differences in the planning and development of institutions and their planning tools in two medium-sized cities: Pilsen and Hradec Králové. Prof. Maier analyzed the circumstances in which these cities were planned, which challenges they faced and what legacy their planning contains from the earlier documents dated since the late 19th century.

The second block was closed by contribution called *City as the mirror of discontinuity: An Urban history of Prague in the 20th century* from author PhDr. Richard Biegel from Faculty of Arts, Charles University in Prague. The presentation described and compared development and changes in planning and realization of the plans in center of Prague from the beginning of the 20th century till the present. It was pointed out that each architectural element represents the ambitions of the midtown district at that time. Significant change came after the wider center of Prague became a heritage site in the 1960s, when it was decaying for following 20 years. The rescue came with velvet revolution and the privatization process. On the other side, economic transformation processes also led to a change the function, which has been increasingly commercializing at the expense of housing function.

After this last contribution the discussion was opened with the presenters in the Comparative studies block. The result was a unified view of all active participants that for cities important are not only realized plans, but also unrealized ones. The reason is continuity of urban planning and development and the opportunity for presentation of different urban designs with its advantages and disadvantages. After discussion, the colloquium was officially concluded by Prof. Moravčíková, who thanked for contributions, assistance in organizing the colloquium and interest of spectators.

Mgr. Ondřej Jirásek, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Mgr. Adam Górka, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

VÝSKUM KULTÚRNYCH DEJÍN V STREDNEJ EURÓPE [CULTURAL HISTORY IN CENTRAL EUROPE : PRESENT STATE AND PERSPECTIVES] RUŽOMBEROK 7. – 8. SEPTEMBER 2017

Konferencia, či skôr vedecké kolokvium s názvom *Stav a perspektívy výskumu kultúrnych dejín v strednej Európe* sa uskutočnila na pôde Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku ako „pilotný“ ročník, ktorý aspiruje na periodicitu a zároveň na funkciu určitej vedecko-výskumnej a komunikačnej platformy kultúrnych historikov na Slovensku a v Čechách. Tento zámer vyplynul z diskusie, v rámci ktorej sa účastníci podujatia aj na základe prezentovaných príspevkov snažili uchopiť problematiku kultúrnych dejín ako viacznačného a problematickejšieho súboru historických tém a problémov.

Podujatie dňa 7. septembra 2017 o 10:30 formálne otvoril doc. Mgr. Jaroslav Nemeš, PhD. z Katedry histórie Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku. Na jeho príhovor

nadviazal dekan fakulty, doc. Mgr. Marek Babic, PhD. Následne bol otvorený prvý konferenčný blok s názvom Teória a metodológia kultúrnych dejín. Moderoval ho doc. PhDr. Radomír Vlček, CSc. z Historického ústavu Akadémie vied Českej republiky a Filozofickej fakulty Masarykovi univerzity v Brne, ktorý predniesol zároveň aj prvý príspevok s názvom *Chov ruských chrtů jako nástroj poznání ruské minulosti. Proměny témat a metodologie při poznávání každodennosti ruského impéria 18. a 19. století*. Východiskom príspevku bola snaha o metodologické vymedzenie kultúrnych dejín a problematika ich rozsiahlej pramennej základne, pričom vychádzal z konceptov Petra Burkeho či Michela Foucaulta. Vlastným cieľom príspevku bol náhľad, resp. sonda do každodennosti, životného štýlu a mentality ruskej vyššej spoločnosti v sledovanom období. Príklad chovu chrtov ako určitého signifikantného znaku „elitnosti“ použil autor ako nástroj k uchopeniu kultúrnych vzorcov, prejavov, či kultúrnej identity sledovanej spoločenskej vzorky. Ako východiskovú pramennú bázu prezentoval ikonografiu a krásnu literatúru, pričom sa osobitne zamerl na spôsob zobrazovania a prezentácie vzťahu medzi zvieratom a človekom. Širší kontext a presahy načrtol na príklade determinantov chovu chrtov (napr. geografia, klíma a pod.) a formovaniu nových profesií, ako napr. psodovov. Príspevok doc. Vlčeka však spôsobil viac ako dvojnásobným prekročením stanoveného časového limitu výrazný posun a posledný zaradený príspevok v rámci bloku bol prezentovaný až popoludní. Výrazne tomu prispela aj rozsiahla diskusia, ktorej organizátori venovali pomerne široký priestor za každým príspevkom.

Druhý príspevok s názvom *Kulturní dějiny společnosti v procesu modernizace druhé poloviny 19. a počátku 20. století* prezentovala doc. PhDr. Andrea Pokludová, PhD. z Katedry histórie Filozofickej fakulty Ostravskej univerzity v Ostrave. Východiskom príspevku bolo opäť vymedzenie kultúrnych dejín v pozitívnom, ale aj negatívnom zmysle. Autorka teda nepolemizovala len nad otázkou čo sú, ale aj čo nie sú kultúrne dejiny. Užšie vymedzenie zamerala na príklad mesta a vplyv modernizačného procesu na jeho tvár a charakter v druhej polovici 19. storočia a osobitne na prelome 19. a 20. storočia. Ako konkrétny príklad použila Ostravu ako v danom období dynamicky sa rozvíjajúce industriálne centrum. Osobitnú pozornosť venovala autorka pojmu a problematike modernizácie. Tú neprezentovala len ako proces kvalitatívnych zmien v urbanizácii, priemysle či infraštruktúre (a to aj napriek tomu, že tieto zložky implicitne zahŕňa), ale hovorila aj o vzniku a formovaní občianskej spoločnosti, transformačných procesoch identít, myslenia a mentalít. V mestskom prostredí sa to prejavovalo napr. aj v zmenách vo verejnom priestore, v pôsobení spolkov, samosprávy, v komunikácii a komunikačných kanáloch (napr. médiá a pod.), v pôsobení sociálnych inštitúcií (školsťvo, zdravotníctvo a pod.). Modernizácia v meste teda z kultúrno-dejinného hľadiska predstavuje široký a obsiahly balík fenoménov a problémov vyžadujúcich si osobitné prístupy.

Tretí príspevok s názvom *Interpretácia metódy socialistického realizmu vo vyučovacom procese* prezentoval spisovateľ a prozaik doc. PaedDr. Anton Lauček, PhD., pôsobiaci zároveň aj ako vedecký pracovník a pedagóg na Fakulte humanitných vied Žilinskej univerzity v Žiline. Príspevok vymedzil na príklade literatúry a základných princípoch kultúrnej politiky štátu v 50. rokoch 20. storočia, pretavených do požiadavky „umenia pre masu“. Tie obsahovali napr. stereotypizáciu, schematizáciu či rôzne zjednodušenia, ktoré mali literatúru „sprístupniť“ širšiemu spektru čitateľov. Na tomto základe sa autor snažil kriticky zhodnotiť a prezentovať tieto prístupy na príklade tvorby vybranej vzorky autorov, ako napr. Peter Jilemnický a jeho dielo *Kompas v nás*. Anton Lauček ako odborník z inej oblasti tak prezentoval mierne odlišný pohľad na problematiku kultúrnych dejín a preukázal tak potrebu historikov kultúry orientovať sa aj v prostredí, ktoré je mimo tradičných archívnych materiálov. Tento aspekt potvrdila aj diskusia, z ktorej vyplynulo, že kultúrne dejiny si od historika priamo vyžadujú prácu aj s alternatívnymi druhmi prameňov.

Vzhľadom na časový posun bola predpoludňajšia časť uzavretá štvrtým príspevkom, prezentovaným Mgr. Marekom Oravcom, interným doktorandom na Katedre histórie Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Referát s názvom *Metodika výskumu luxusu na príklade arpádovských a anjouovských naratívnych prameňov* prezentoval rámcové vymedzenie problematiky, resp. pojmu „luxus“, pričom autor osobitne upozornil na jeho subjektivitu a historickú podmienenosť. Vychádzajúc z prístupov kultúrnej histórie vymedzil luxus ako nepomer medzi potrebou a túžbou, resp. bohatstvo a materiálne zabezpečenie nad rámec

bežnej potreby. Daný prístup je však do istej miery diskutabilný, ale autor ho zamerl výlučne na materiálne zabezpečenie. Následne prezentoval typológiu naratívnych prameňov a osobitne priblížil pramene pojednávajúce o luxuse, resp. o zmienkach, sledujúc aspekty ako napr. stolovanie, odev, spoločenské udalosti, mená inšpirované literatúrou, zbroj, technické vybavenie a pod. Opieral sa napr. o prácu Gesta Hungarorum či o osobitný druh tzv. „rytierskych románov“. Osobitne však upozornil na nutný kritický prístup, vyplývajúci hlavne z úskali fiktívnej literárnej spisby. Výskum luxusu v naratívnych prameňoch tak v sebe implicitne obsahuje dve základné roviny. Prvou je vlastný opis predmetov, či aspektov, ktoré možno považovať za luxusné a druhou je rekonštrukcia širšieho kultúrneho kontextu stredoveku.

Po diskusii nasledovala obedňajšia prestávka a následne bol príspevkom Mgr. Lukáša Katriňáka, interného doktoranda Katedry histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, uzatvorený prvý konferenčný blok. Príspevok s názvom *Fotografia ako kultúrno-historický prameň (súčasná teoretická prístup)*, postihoval základné metodologické prístupy k fotografii, pričom ako kritické východisko prezentoval prístup historikov k fotografii len ako k ilustračnému materiálu. Autor v príspevku vymedzil a porovnával ikonografickú a semiotickú metódu, pričom ich korene spočívajú vo formálnej analýze obrazu, reprezentovanej hlavne Erwinom Panofskym v 20. rokoch 20. storočia a štrukturalizme uplatňovanom spočiatku v lingvistiky, napr. Ferdinandom de Saussureom. Prístupy ikonografickej a semiotickej metódy vo vzťahu k obrazu a fotografii však formálnu analýzu, ako aj lingvistický štrukturalizmus prekračujú, pričom autor osobitne prezentoval jednotlivé úrovne a charakteristiky oboch metód. V druhej časti príspevku priblížil a čiastočne aj kriticky zhodnotil vybrané práce z oblasti vizuálnych štúdií z českého a slovenského výskumného prostredia. Išlo o práce od Filipa Wittlicha, Bohunky Koklesovej či Zory Rusinovej.

Po diskusii bol následne otvorený druhý konferenčný blok so zameraním na historiografiu kultúrnych dejín, v ktorom vystúpili štyria z piatich pôvodne zaradených prednášajúcich. Blok otvoril Mgr. Andor Mészáros, PhD. z Fakulty humanitných vied univerzity ELTE v Budapešti. Príspevok s názvom *Konfrontácia a spolužitie. Slovácka kultúrna sieť v uhorskom hlavnom meste v období dualizmu* bol výskumnou sondou do problematiky kultúrnych identít, ich vzťahov a vnútorného života v mestskom priestore. Autor z demografického hľadiska vymedzil jednotlivé etnické skupiny, resp. menšiny žijúce na území Budapešti počas jej politicko-správneho formovania v dualistickom období. Etnické skupiny prezentoval ako priamych aktérov formovania kultúrnych dejín a na tomto základe sa venoval vzniku a fungovaniu ich kultúrnych inštitúcií a formám vytvárania ich kultúrnych identít. Následne prezentoval rôzne pohľady, resp. „tváre“ mesta cez oči jednotlivých kultúrnych identít. Osobitnú pozornosť venoval aj odrazu danej problematiky v maďarskej a čiastočne aj slovenskej a českej historiografii. Nasledujúci príspevok s názvom *Zabudnuté republiky po revolúcii 1918* nebol prednesený, nakoľko Dr. Phil. Stephan Teichgräber z oddelenia komparatívnej literárnej vedy Filologickej a kultúrnovednej fakulty Viedenskej univerzity vo Viedni ospravedlnil svoju neúčast.

Nasledoval príspevok doc. PhDr. Radomíra Vlčeka, CSc., ktorý sa v rámci historiografického bloku venoval *tradíciám a novým prístupom ku kultúrnym dejinám českej a československej historickej rusistiky*. Východiskom bol náhľad do historiografického spracovania dejín Ruska, ktoré siahali do obdobia historickej slavistiky 18. storočia a slavistiky ovplyvnenej romantizmom v 19. storočí. Sledoval previazanosť filológie s formujúcim sa moderným dejepisectvom. Ťažiskom príspevku bola však komparácia dvoch syntéz venovaných dejinám Ruska, a to z rokov 1995 a 2017. Autor príspevku apeloval na generačný rozdiel autorských tímov a kládol si otázku, či kritický prístup novšieho vydania nebol kritikou takpovediac „za každú cenu“. Zdôraznil však, že napriek podobnej koncepcii, resp. osnove oboch prác, prináša novšie vydanie aj nové témy, ktoré vedú k lepšiemu pochopeniu kultúrnych dejín (napr. cirkev a pod.).

V duchu kritického hodnotenia historiografie sa niesol aj príspevok Mgr. Mikuláša Jančuru, PhD. z Katedry histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach s názvom *Cestovný ruch na Slovensku v medzivojnovom období: Reflexia problematiky v českej a slovenskej historiografii*. Vo všeobecnosti išlo o prvotnú heuristickú sondou, ktorá má slúžiť ako základ k širšiemu a hlbšiemu výskumu problematiky. Ako východisko autor prezentoval pojem „cestovný ruch“ a upozornil na jeho nejednoznačné vymedzenie, ako aj iné úskalia (ako napr.

oblasti, ktoré sa na daný pojem bezprostredne viažu), ktoré v konečnom dôsledku komplikujú snahu o jeho komplexné uchopenie. Tento problém spôsobuje v prvom rade nejednotné metodologicko-interpretáčnne rámce rôznych vedných odborov, ktoré s problematikou cestovného ruchu pracujú. Upozornil tiež na fakt, že historikovi navyše komplikuje úlohu aj značne fragmentovaný pramenný materiál vyplývajúci z nejednotnej právno-legislatívnej základne politiky cestovného ruchu. Podružným faktorom sú čiastkové témy s bezprostredným previazaním na cestovný ruch (ako napr. doprava, gastronomické a hotelové služby a pod.), ktoré sú v slovenskej historickej vede marginálne a dosiaľ majú iba okrajové postavenie. Ťažiskom príspevku bolo priblíženie a zhodnotenie vzorky vybraných prác z českého a slovenského prostredia. Autor dopspel k záveru, že vzhľadom na vyššie uvedené problémy, ktoré sa pretavili do stavu spracovania témy je v českej historiografii problematika uchopená systematickejšie, s vyšším dôrazom na jej špecifickú metodológiu a tiež na rôzne odtiene, ktoré na seba problematika bezprostredne viaže. Cestovný ruch na Slovensku v medzivojnovom období tak zostáva komplexne neuchopenou témou, ktorá predstavuje pre historikov vo viacerých ohľadoch výzvu hodnú prijatia. Druhý konferenčný blok uzatvárala Dr. Irena Bilińska z Centra pre štúdium východnej Európy Varšavskej univerzity vo Varšave s príspevkom *Pamäť o druhej svetovej vojne a identita slovenskej národnej menšiny v Poľsku po roku 1993*. Príspevok sledoval reflexiu udalostí druhej svetovej vojny cez optiku slovenskej menšiny v periodiku s názvom *Život*. Zároveň sa daný pohľad snažila konfrontovať s pohľadom majoritného obyvateľstva na slovenskú menšinu, ako aj s „historickou realitou“ vo vzťahu k vybraným udalostiam druhej svetovej vojny.

Blok o historiografii kultúrnych dejín uzavrela obsiahla diskusia, v rámci ktorej mali účastníci možnosť reagovať na všetky prezentované príspevky. O 18:00 nasledoval spoločenský večer v priestoroch fakulty. V ranných hodinách nasledujúceho dňa mali účastníci konferencie možnosť navštíviť univerzitnú knižnicu, na čo o 9:00 nadväzovalo otvorenie tretieho tematického bloku s názvom *Vzťahy a postavenie kultúrnych dejín k iným vedám*. Blok otvoril Mgr. Jan Pezda, interný doktorand na Katedre histórie Filozofickej fakulty Ostravskej univerzity v Ostrave s príspevkom *Estetizace (a politizace) tělesné „jinakosti“ Fridolina Hoyera a Gustava Frištenského (1880 – 1914). Kořeny české kulturistiky nebo klamná kontinuita?* Príspevok oscilloval na pomedzí dejín tela, zdravia, športu a estetiky. Zároveň konfrontoval na príklade pôsobenia vybraných osobností českej historickej kulturistiky a silových športov ich obsahové náplne, čo sa prejavilo v kontraste estetizácie tela verzus fyzickej sily a zdravia, ktoré hralo v kulturistike sekundárnu úlohu. Politický aspekt do problematiky vnieslo prepojenie so sokolským hnutím v 19. storočí, ktoré estetizáciu tela spájalo aj s morálnou čistotou, resp. kvalitami podľa vzoru antickej kalokagatie. Túto jednotu kvalít priravnávalo k národu, ktorý mal predstavovať silu, zdravie a mravnosť. Po príspevku nasledovala krátka diskusia.

Prienik medzi kultúrnou históriou, dejinami filmu a cirkevnými dejinami prezentoval Mgr. Imrich Gazda, PhD. z Katedry žurnalistiky Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku s príspevkom *Vývoj postoja katolíckej cirkvi k filmovej tvorbe*. Východiskom príspevku bol vynález filmu a prvopočiatky jeho prezentácie, hlavne bratmi Lumiérovcami na konci 19. storočia. Zároveň autor prepojil vznik filmu s prvým nasnímaním pápeža Leva XIII. v roku 1896. Kľúčovými udalosťami bol následne otvorený postoj cirkvi k filmu, ktorý bol publikovaný v práci evanjelického pastora Waltera Conrada s názvom *Kirche und Kinematograph: Eine Frage*, z roku 1910. Počiatky formovania inštitucionalizácie postoja cirkvi ku kinematografii oscillovali na pomedzí výchovy, morálky a hodnotenia, čo sa rozvinulo a doplnilo o cenzúru, hlavne v medzivojnovom období (napr. encyklika o filme z roku 1926, alebo otvorená kritika filmu *Extáza* z roku 1934 so značne erotickým obsahom). Vo všeobecnosti išlo o chronologickú prezentáciu kľúčových udalostí viažucich sa k formovaniu vzťahu Vatikán - film, ukotvené v širších súvislostiach týkajúcich sa cenzúry, vývoja filmu, ako aj filmovej estetiky, motívov a pod. Napriek miernej popisnosti išlo o dobrú sondu do inštitucionalizácie postoja cirkvi k filmu ako modernému médiu a zároveň modernej forme umeleckého prejavu. Po diskusii bol program mierne upravený, pretože za neúčast sa ospravedlnila Mgr. Maria Kazimiera Staniszevska z Poľskej Akadémie umení v Krakove. Príspevok s názvom *The image of atticas in Spiš region in Czechoslovak and Polish art history of the interwar period – a comparison* sa objaví až v tlačenej podobe.

Nasledoval príspevok PaedDr. Jozefa Zentka, PhD. z Katedry predškolskej a elementárnej pedagogiky Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku s názvom *Kultúrne aspekty detstva na príklade vývoja detskej módy 70. a 80. rokov 20. storočia*. Východiskom príspevku bol pojem „móda“ a jeho vnímanie v Československu v 50. rokoch. Evokoval nádyh kapitalizmu a individuality, preto bol nahradený pojmom „odievanie“, ktorý primárne evokoval funkčné zahalenie nahoty a tým aj stieranie sociálnych rozdielov a v neposlednom rade uniformitu. V 60. rokoch sa v dôsledku kultúrneho uvoľnenia zmenil pohľad aj na toto odvetvie a začali vznikať rôzne periodiká, ktoré spolu s rodinnými fotografiami tvoria východiskovú, resp. ťažiskovú pramennú základňu pre výskum danej problematiky. Okrem exkurzu do charakteru pramennej základne ukotvil autor problematiku tiež v širších sociálnych a hospodárskych kontextoch. Hospodárske aspekty prezentoval na základe vývoja rôznych značiek, ako aj spolupráce so zahraničným prostredím. Tu ako osobitný príklad priblížil zmluvu závodu Žornica so značkou Lee Cooper. Sociálny aspekt, v ktorom sa zračil viac „anti-konzum“ vyzdvihol autor prostredníctvom rôznych periodík prezentujúcich napr. strihy na vlastnú výrobu šiat, či tipy na „recykláciu“ oblečenia v rubrikách „zo starého nové“ (napr. v časopise Dorka).

Skĺbenie pomocných vied historických s kultúrnymi dejinami ponúkol Mgr. Miroslav Čovan, PhD. z Jesseniovej Lekárskej fakulty UK v Martine s príspevkom *Význam epigrafie pre kultúrne dejiny*. Samotný nápis prezentoval primárne ako vizuálny prameň a prezentoval jeho viacvrstevný obsah v podobe vizuálu, informačného obsahu a následnej interpretácie. Následne vymedzil nápisy v spektre pomocných vied historických, ako aj z hľadiska typológie historických prameňov a prezentoval konkrétne príklady rôznorodých nápisov z jeho vlastného epigrafického výskumu. Príklady zahŕňali nástenné nápisy, nápis na organovej píšťale, krstiteľnici či na kalichu. Prezentované poznatky boli z väčšej časti čerpané z publikovanej monografie *Historické nápisy zo Šariša do roku 1650*.¹ Konferenčný blok uzatváral príspevok doc. Mgr. Jaroslava Nemeša, PhD. z Katedry histórie Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku s názvom *Kultúrne dejiny z pohľadu tvorby časopisu Kultúrne dejiny (2010 – 2016)*. Sumarizujúci príspevok postihoval fungovanie časopisu Kultúrne dejiny a jeho rôzne úskalia, ako napr. výber príspevkov, profilácia časopisu a pod. Autor následne prezentoval štatistiku príspevkov, v rámci ktorej boli sledované položky krajina pôvodu štúdie, riešené obdobie, dejiny krajín a tematické zameranie. Ako nepochybné pozitívum fungovania časopisu prezentoval jeho umiestnenie v databáze SCOPUS, avšak neobišiel ani zodpovednosť a záväzky, ktoré z tejto pozície vyplývajú. Po úhrnej diskusii bol blok a následne aj celé podujatie oficiálne ukončené.

Ľšlo o skutočne zmysluplné podujatie, ktoré má ambíciu, ale aj reálne predpoklady stať sa vedecko-výskumnou a komunikačnou platformou nie len pre historikov kultúry, ale aj pre bádateľov z iných vedných oblastí so záujmom o problematiku kultúrnych dejín.

Mgr. Mikuláš Jančura, PhD.
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

1 ČOVAN, Miroslav. *Historické nápisy zo Šariša do roku 1650*. Martin : [Miroslav Čovan], 2016, 336 s.

VOLNÝ ČAS V DĚJINÁCH [FREE TIME IN THE PAST]
OPAVA 26. SEPTEMBER 2017

Vedecký workshop s názvom *Volný čas v dějinách* bol usporiadaný Ústavom historických vied Filozoficko-prirodovedeckej fakulty Slezskej univerzity v Opave (ďalej ÚHV FPV SU) a Výskumným centrom pro soudobé dějiny, historickou paměť a kulturní dějiny a odohral sa na pôde fakulty. Podujatie bolo o 11:00 oficiálne otvorené prof. PhDr. Zdeňkom Jiráskom, CSc. z ÚHV FPV SU. Cieľom workshopu bolo na príklade chronologicky zostavených príspevkov v časovom rámci od 19. storočia po normalizačné obdobie v 70. a 80. rokoch 20. storočia metodologicky uchopiť a konceptualizovať fenomén voľného času a jeho rôznych aspektov. Relatívne nízky počet, desiatich aktívnych účastníkov, z ktorých sa navyše dvaja ospravedlnili prepožičal podujatiu komorný charakter s vyšším dôrazom na diskusiu vedenú po každom referáte, ako aj na všeobecnú diskusiu v závere workshopu. Jednotlivé príspevky boli zoradené v chronologickom slede.

Workshop otvoril PhDr. Marián Hochel, PhD. z ÚHV FPV OU s príspevkom *Napoleonova Paříž a muzejní turizmus v období napoleonských válek ve Francii*. Bol to interdisciplinárne ladený vstup spájajúci prístupy múzejníctva, historickej vedy a sociológie. Historický rámec bol pritom vytýčený taktiež na pomedzí dejín politickej správy, propagandy, vojenstva a dejín umenia. Východiskom príspevku bola prezentácia ikonografického pramenného materiálu sústreďeného vo vybraných francúzskych, resp. parížskych múzeách ako korisť napoleonských vojnových výprav. Pozornosť autora bola sústredená hlavne na súčasný Louvre. Deskriptívny rámec príspevku však výrazne prekročili aspekty ako fungujúca propagácia týchto zbierok, ktoré prostredníctvom tlačenej médií a katalógov slúžili zároveň ako propaganda a faktor glorifikácie Napoleona a jeho vojenských úspechov. Na to nadväzovala činnosť kurátorov, ako napr. starostlivosť o zbierky či organizácia inštalácií. Nemenej dôležitý aspekt príspevku bola samotná návštevnosť týchto múzeí pretavená do pojmu „múzejný turizmus“. Samotný pojem za sebou skrýva úvahu o možnostiach jednotlivcov tieto inštitúcie navštíviť, a teda fond ich voľného času, ich informovanosť, finančné zázemie či nemenej dôležité dopravné možnosti v prípade ak nešlo o Parížanov.

Druhý príspevok zameraný na regionálne dejiny s názvom *Opavané a volný čas v 19. století* predniesla doc. PhDr. Marie Garwecká, CSc. z ÚHV FPV SU. Východiskom príspevku bolo sociologické vymedzenie pojmu „voľný čas“, ako aj jeho relativizácia vzhľadom na čas strávený „mimo práce“ a v rámci neho komunikovaním o pracovných témach. Príspevok autorky bol v jeho jadre zameraný na príklad sviatkov rôzneho charakteru odohrávajúcich sa v mestskom prostredí. Autorka vymedzila pre účely svojho vstupu dva základné druhy sviatkov a to svetské a cirkevné. Osobitným faktorom, na ktorý zamerala svoju pozornosť bola modernizácia, ktorá bola spúšťacím mechanizmom rôznych transformačných procesov na rôznych úrovniach. Okrem iných odštartovala kreovanie modernej občianskej spoločnosti, ktorej osobitným výrazom sa stal spolkový život so značným vplyvom na charakter festivity v mestskom prostredí. V prípade svetských sviatkov sa autorka zameriavala viac na štátnu správu a reprezentáciu, čo aj samotný voľný čas „politizovalo“. Ako protívaha však do istej miery fungovali ľudové veselice, ktoré tieto sviatky zvyčajne zakončovali. Autorka sa zamerala aj na vybrané spolkové sviatky, avšak osobitne upozornila na ich „exkluzivitu“ vzhľadom k členstvu týchto spolkov.

Blok venovaný 19. storočiu uzavrela PhDr. Karla Vymětalová, PhD. z ÚHV FPV SU s názvom *Mimoškolní činnost klasických filologů v 2. polovině 19. století*. Išlo o sondu do voľnočasových aktivít úzkej a špecializovanej odbornej komunity. Táto sonda zároveň relativizovala pojem „voľný čas“ vzhľadom na aktivity tejto skupiny, ktoré aj v rámci mimoškolskej činnosti mali do značnej miery pracovný charakter. Blok venovaný 20. storočiu otvoril Mgr. Mikuláš Jančura, PhD. z Katedry historie Filozofické fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, s príspevkom *Automobil ako moderný prostriedok trávenia voľného času v prvej polovici 20. storočia*. Všeobecným východiskom príspevku bolo vnímanie automobilov v raných začiatkoch motorizmu a jeho zmena po prvej svetovej vojne. Spoločným menovateľom bola však exkluzivita ich vlastníctva. Vo vzťahu k používaniu automobilov vo voľnom čase sa autor zamerl na činnosť

združení organizovaného motorizmu v medzivojnovom období, ktorá sa okrem iného zameriavala na amatérsky motoristický šport či motoristickú turistiku.

Na poli motorizmu nepriamo zotrval aj príspevok prof. Dr. Hab. Piotra Pałysa z Institutu Śląskiego Państwoweho instytutu Naukowego v Opole s názvom *Autostop w Polsce. Dovolená nebo cesta do svobody? [Autostop w Polsce. Wakacje czy droga do wolności?]*. Východiskom príspevku bol oficiálny zákaz autostopu v Poľsku po druhej svetovej vojne, ktorý platil do druhej polovice 50. rokov. Otázkou autora bolo či možno autostop na príklade Poľska považovať za určitý druh „sub- či kontra-kultúry“ alebo za bežný spôsob dopravy (nie len) vo voľnom čase. Zmena v nazeraní na autostop nastala začiatkom 60. rokov, kedy sa začal „inštitucionalizovať“, napr. aj prostredníctvom autostopových sprievodcov, čo nezostalo bez vplyvu na okolité krajiny východného bloku, vrátane Československa. Záverom príspevku autor konštatoval, že napriek konotáciám určitej kontra-kultúry, nešlo v prípade autostopu o tento typ prejavu. Vo vytyčenom časovom rámci to bol bežný spôsob osobnej dopravy.

Fenomén detstva akcentoval príspevok doc. PhDr. Jiřího Knapíka, PhD. z ÚHV FPV OU s názvom *Volný čas dětí v 50. a 60. letech 20. století*. Východisko príspevku predstavovalo vymedzenie mimoškolského času detí z pedagogicko-psychologického hľadiska, pričom ho autor prezentoval na pozadí utvárania pedagogického zázemia a inštitucionalizácie mimoškolských aktivít detí po roku 1948. Podružným faktorom bolo vysporiadanie sa s minulými mládežníckymi a mimoškolskými organizáciami. Jadrom príspevku bol chronologicko-tematický prierez inštitucionalizovanou formou voľnočasových, resp. mimoškolských aktivít detí na príklade pôsobenia školských družín, pionierskeho hnutia a organizáciou rôznych záujmových činností ako napr. krúžkov. Nemenej dôležitou témou s bezprostredným vzťahom k mimoškolským aktivitám detí bola kvalifikácia pedagogicko-vedúceho personálu a vývoj kvalifikačných nárokov na tento sektor v sledovanom časovom rámci.

Predmetný blok uzatvoril prof. PhDr. Zdeněk Jirásek, CSc. z ÚHV FPV SU s príspevkom *Festivita v 60. – 80. letech 20. století v českých zemích*. Ako východisko autor vymedzil základné kategórie sviatkov v sledovanom období a osobitne upozorňoval na ich jednotlivé špecifiká a transformácie ich priebehu, resp. foriem ich oslavovania v sledovanom časovom rámci. Zo sviatkov s rýdzo politickým podtextom autor priblížil napr. oslavy 1. mája či VOSR. Z cirkevných sviatkov vybral Vianoce a Veľkú noc, pričom poukázal na špecifický postoj vládnej moci voči nim a ich oslavovaniu. Ako osobitná skupina boli predstavené špecifické sviatky týkajúce sa konkrétnej užšej komunity. Ako príklad bol vybraný Medzinárodný deň žien, či profesijné sviatky, ako napr. banícky deň, deň armády, či napr. rôzne hasičské slávnosti. Na tomto pozadí bola zároveň prezentovaná aj výrazná organizácia, či inštitucionalizácia voľného času, prítomná hlavne v prípade sviatkov s politickým podtextom. Ako pozoruhodný príklad festivity boli prezentované trampské potluchy, ktoré sa svojim charakterom do značnej miery vymykajú rámcu politicky motivovanej organizácie a inštitucionalizácii. Po poslednom príspevku nasledovala obšiahlejšia voľná diskusia, v rámci ktorej mali aktívni, ako aj pasívni účastníci možnosť vyjadriť sa ku všetkým predneseným referátom.

Worskshop *Volný čas v dějinách* otvoril svojim obsahom a charakterom množstvo podnetných tém hodných ďalšieho skúmania. Za spoločného menovateľa prezentovaných príspevkov bola však okrem voľného času označená modernizácia a jej vplyv. Vo vzťahu k voľnému času, resp. časovému fondu každého jednotlivca a spoločnosti to bola práve modernizácia, ktorá mu dala vytyčený rámec, vo vnútri ktorého sa vykryštalizovali rôzne možnosti jeho trávenia. Cieľ podujatia možno na tomto základe považovať za splnený.

Mgr. Mikuláš Jančura, PhD.
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

JUHOSLAVIZMUS VERZUS ČECHOSLOVAKIZMUS: KONFLIKTNÉ DEJINY IDEOLÓGIÍ V STREDNEJ
A JUHOVÝCHODNEJ EURÓPE [YUGOSLAVISM VERSUS CZECHOSLOVAKISM: THE HISTORY OF
CONFLICTING IDEOLOGIES IN CENTRAL AND SOUTH-EASTERN EUROPE]
KOŠICE 4. OKTÓBER 2017

Dňa 4. októbra 2017 sa v novozrekonštruovaných priestoroch budovy Platón, kde v súčasnosti sídli i Katedra histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, uskutočnil medzinárodný workshop venovaný problematike dejín ideológií juhoslavizmu a čechoslovakizmu v regióne strednej a juhovýchodnej Európy.¹ Tematicky široký diapazon príspevkov, ktoré na tomto workshope odzneli, svedčil už od samotného začiatku o vysokej kvalite a erudovanosti jednotlivých účastníkov, čo nakoniec potvrdil i samotný priebeh celého stretnutia. Úvodné slovo a oficiálne otvorenie medzinárodného workshopu zabezpečili prodekan pre vedeckovýskumnú činnosť a doktorandské štúdium UPJŠ v Košiciach doc. PhDr. Marián Andričík, PhD. a vedúci celého projektu Mgr. Maroš Melichárek, PhD. z Katedry histórie FF UPJŠ v Košiciach. Prodekan vo svojom úvodnom slove okrem iného zdôraznil význam organizovania stretnutí podobného charakteru a zaželel všetkým – odborným i laickým – účastníkom workshopu konštruktívny a plodne strávený čas na tomto stretnutí. Na tieto slová nadviazal vo svojom úvodnom slove i Mgr. Maroš Melichárek, PhD., ktorý ako i hlavný moderátor celého workshopu prítomným – či už aktívnym alebo pasívnym – účastníkom konferencie priblížil jej rámcový program a zaželel všetkým zúčastneným príjemne strávený deň.

Workshop bol organizačne rozdelený do dvoch sekcií, ktorých priebeh sa celý čas niesol vo veľmi priateľskom a odbornom duchu. Ako prvý na workshope vystúpil doc. PhDr. Václav Štěpánek, PhD. z Ústavu slavistiky FF Masarykovej univerzity s príspevkom *Česká knižní balkanistická produkce 2010 – 2017. Nové pohledy na stará témata*, v ktorom osvetlil a zhodnotil, ako už zo samotného názvu vyplýva, českú knižnú balkanistickú produkciu vydanú od roku 2010 až do súčasnosti. Doc. Štěpánek vo svojom vystúpení upozornil, že v priebehu tohto obdobia došlo k vydaniu pomerne značného počtu publikácií, syntetických prác, ako i analytických monografií, pričom sa vo väčšine prípadov tieto práce obsahovo dotýkali regiónu tzv. Západného Balkánu. Okrem toho bola v príspevku venovaná pozornosť i prácam, ktoré sa venovali česko-slovensko-juhoslovanským vzťahom a v rámci ktorých sa autor pokúsil zhodnotiť nové pohľady na tradičné témy českého historického výskumu. Okrem toho sa súčasťou príspevku stalo i zdôraznenie modifikácií juhoslavizmu a čechoslovakizmu v rámci českej balkanistiky.

Ďalší príspevok pod názvom *Čechoslovakizmus v mentalitách obyvateľov Košíc a jeho implementácia v urbánnom priestore mesta v medzivojnovom období* predniesol na workshope pracovník Spoločenskovedného ústav SAV v Košiciach Mgr. Ondrej Ficeri, PhD. Autor v príspevku priblížil, ako reagovala slovenskojazyčná entita v Košiciach na vznik samostatného československého štátu a na problémy spojené s implementáciou a akceptáciou československej štátoprávnej agendy – čechoslovakizmu – v urbánnom priestore tohto mesta v medzivojnovom období. Okrem toho sa súčasťou príspevku stal i opis ďalších sprievodných javov, ktoré táto nová ideológia so sebou priniesla: tenzie medzi starousadeným obyvateľstvom a novoprichádzajúcimi aktérmi čechoslovakizácie mesta, výsledkami volieb, na základe ktorých bolo možné poukázať na fakt, že obyvateľstvo Košíc dlhodobo volilo opozičné politické strany odmietajúce československú štátnosť založenú na princípe čechoslovakizmu a pod., čím autor v konečnom dôsledku ponúkol alternatívu k oficiálnemu a v kultúrnej pamäti fixovanému stereotypu o vzniku Československa ako „národného oslobodenia“ Slovákov.

Témou medzinárodného workshopu sa stala i otázka identít vo vyučovaní dejepisu, s ktorou vystúpila Mgr. Eva Škorvanková, PhD. z Katedry všeobecných dejín FF Univerzity Komenského v Bratislave. Príspevkom pod názvom *Presadzovanie juhoslovanskej identity vo vyučovaní dejepisu v medzivojnovom období* ponúkla autorka analýzu juhoslovanských učebníc dejepisu z medzivojnového obdobia, ktorými dochádzalo k presadzovaniu juhoslovanstva vo vyučovaní dejepisu a tiež spôsoby, ktorými dochádzalo ku kategorizácii a ohraničovaniu

1 Workshop bol realizovaný v rámci projektu Vnútrného vedeckého grantového systému UPJŠ/VVGS-2016-313.

Juhoslovanov a celého „juhoslovanského“ priestoru vôbec. Príspevok zároveň sledoval vplyv štátu na formovanie spoločného historického povedomia (kolektívnej pamäte) a spoločnej juhoslovanskej identity vo vyučovaní dejepisu na základných školách. Dôraz bol pritom položený na analýzu učebných plánov, programov, učebníc, posudkov na predkladané učebné texty, správ zo školských osláv a oslavných spisov, ktoré boli určené pre žiakov tretieho a štvrtého ročníka základných škôl, nakoľko väčšina žiakov v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov, resp. v Kráľovstve Juhoslávie končila povinnú školskú dochádzku ukončením štvrtého ročníka. V príspevku bol zohľadnený i názor, že predovšetkým v učebniciach pre základné školy bola ideologická štruktúra ich obsahu výraznejšia a tieto učebnice podliehali, a dokonca stále podliehajú, rôznym ideologickým vplyvom. Príspevok tiež ponúkol náhľad, ako autori učebníc a pracovníci ministerstva školstva interpretovali predstavy o jednote Srbov, Chorvátov a Slovincov a akými prostriedkami a mechanizmami ich formou vydávania učebníc dejepisu následne prezentovali a zdôvodňovali žiakom.

Mgr. Ondřej Žíla, PhD. z Katedry jihoslovanských a balkanistických štúdií FF Univerzity Karlovy predniesol na workshope príspevok na tému *Mezi jugoslávstvím a etnonacionalismem: národností klíč a konsensus a jejich proměny chápání a uplatňování v Bosně a Hercegovině na počátku 90. let 20. století*. Jadrom príspevku sa stal opis politického a spoločenského ovzdušia v Bosne a Hercegovine krátko pred rozpadom Juhoslávie. Na pozadí celkového politického a hospodárskeho kolapsu Juhoslávie autor analyzoval prehlbujúci sa kontrast v prístupoch k riešeniu krízy v krajine na príklade bosenských komunistov, ktorí sústavne lipli na vtedajšej národnostnej politike (t. j. politike bratstva a jednoty) a predstaviteľov novo kreujúcich sa politických strán založených výhradne na etno-konfesnom princípe. Príspevok sa tiež zamerl na rozbor modifikujúcej sa ústrednej premisy pokojnej existencie socialistickej republiky Bosny a Hercegoviny, t. j. na premenu chápania a uplatňovania rigorózneho dôrazu parity podľa národnostného kľúča a nevyhnutného konsenzu v ústavných otázkach medzi troma konštitutívnymi národmi Bosny a Hercegoviny. Po odznení spomínaného príspevku bola otvorená všeobecná diskusia, po ktorej bola oficiálne ukončená prvá sekcia workshopu nasledovaná obedovou prestávkou.

Druhú sekciu príspevkov otvoril PhDr. Miroslav Kouba, Ph.D. z Katedry literárnej kultúry a slavistiky FF Univerzity Pardubice na tému *Českoslovákizmus, jugoslavismus a idea státu v literárněhistorických konceptech z let 1918 – 1938*. Ideológia českoslovákizmu a juhoslavizmu sa po vzniku Československa a Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov (neskôr Juhoslávie) mala stať jednou z opôr pri formovaní štátnosti týchto krajín s nerovnakou historickou skúsenosťou, pričom táto idea zasahovala i do interpretačných modelov spoločenského a kultúrneho vývoja. K nim možno nepochybne začleniť i literárnu históriu, ktorá sa usilovala sformulovať adekvátny koncept dejín národnej literatúry. V tejto súvislosti vychádzali príručky a kompendia dejín „československej“ ako i „srbochorvátskej“ literatúry, ktoré sa za krátky čas transformovali v zrejmy symbol nových spoločenských pomerov. Príspevok sa na základe komparácie zamerl na snahy prekonať odkaz doterajších hraníc národných literatúr a na príkladných prácach ukázať, akú úlohu zohrávali v sledovanom období tieto integračné koncepty v oboch kultúrnych prostrediach.

Program workshopu následne pokračoval príspevkom Mgr. et Mgr. Milana Balabana, Ph.D. z Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Témou jeho príspevku sa stali *Československo-juhoslovanské vztahy v mezivojnovom období medzi ideologií, spojeneckými vztahmi a protikladnými ekonomickými záujmami*. Autor v príspevku na viacerých príkladoch poukázal na diferencie a problémy ekonomických vzťahov medzi v tom čase prevažne industrializovaným Československom a agrárne orientovanou Juhosláviou. Práve tieto skutočnosti boli jedným z dôvodov napätia a antagonizmu vo vzájomných ekonomických vzťahoch, ktoré, ako sám autor poznamenal, nevyriešil ani podpis obchodnej dohody medzi Československom a Juhosláviou z roku 1928 a zavedenie kvót na export.

Doktorand Historického ústavu SAV v Bratislave Mgr. Oliver Zajac vystúpil na workshope s príspevkom na tému *Juhoslavizmus a interpretácia novovekých dejín v slovinských učebniciach v 20. storočí*. Poukázaním na fakt, že pri koncipovaní učebníc v humanitných a spoločenských vedách i v súčasnosti stále existujú tendencie ovplyvňovať ich celkový charakter

a podobu, autor zdôraznil potrebu konštruktívne kritizovať každý dokument vrátane učebníc dejepisu, ktoré bývajú ovplyvňované dobovým kontextom hádam viac ako akýkoľvek iný predmet. Následne autor na príklade slovinských učebníc dejepisu priblížil a poukázal na možné problémové miesta v textoch a kritickým porovnaním so súčasnými výsledkami historickej vedy zhodnotil, akým spôsobom a prečo došlo k narušeniu snahy o objektivitu pri spracovaní týchto učebníc.

Druhú sekciu workshopu ukončil príspevok pod názvom *Odbor Československo-juhoslovanskej ligy v Košiciach*, ktorý prezentoval pracovník Východoslovenského múzea v Košiciach Mgr. Martin Jarinkovič, PhD. Na základe analýzy archívneho materiálu a periodika Československo-juhoslovanská revue autor zhodnotil činnosť a pôsobenie Československo-juhoslovanskej ligy v období rokov 1927 – 1938 v Košiciach. Táto organizácia, ktorá mala oficiálnu podporu štátu a jej členmi sa stali dôležité osobnosti verejného života, českej inteligencie, ako i štátnej správy, sa počas svojej existencie stala jedným z pilierov československo-juhoslovanského kultúrneho zblížovania, vychádzajúca z ideológie čechoslovakizmu a juhoslovanstva.

Druhou sekciu príspevkov došlo k oficiálnemu ukončeniu medzinárodného workshopu, kde sa vedúci projektu Mgr. Maroš Melichárek, PhD. poďakoval všetkým aktívnym účastníkom za ich ochotu vystúpiť a prezentovať tak výsledky ich odborného výskumu. Súčasťou workshopu sa na záver stal i slávnostný večer s kultúrnym programom (raut), kde sa viacerí zúčastnení poďakovali za možnosť zúčastniť sa na tomto podujatí, s prianím pokračovania stretnutí podobného charakteru i do budúcnosti. Na slávnostnom večeri padol i návrh, aby boli všetky prezentované príspevky z tohto workshopu uverejnené v odbornom vedeckom časopise *Porta Balkanica*, *Mesto a dejiny*, resp. *Historica Carpatica*.

Mgr. Martin Počátko
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

MEMORY IN URBAN SPACE: POSSIBILITIES AND LIMITS OF COMPARATIVE RESEARCH KOŠICE 24. OKTÓBER 2017

Workshop *Memory in urban space: Possibilities and limits of comparative research* bol usporiadaný 24. októbra 2017 na pôjde Katedry histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach ako ťažisková aktivita rovnomeného projektu, číslo BFN16-CLT-006, implementovaného v rámci schémy EEA Grants, Bilaterálneho fondu Slovensko – Nórsko, zastrešovaného Úradom vlády Slovenskej republiky, ako aj v rámci medzinárodného projektu *History of European Urbanism in the 20th Century (UrbanHIST)* číslo zmluvy 721933, implementovaného v rámci akcie Maria Skłodowska-Curie z programu Horizont 2020. Hlavnými organizátormi podujatia boli Katedra histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach a History Department, Faculty of Social Science, Nord University v Bodø, v Nórsku. Z hľadiska vnútorného charakteru išlo o prezentačno-informačný, kontaktný workshop, ktorého hlavným cieľom bolo otvorenie diskusie a vytýčenie možností budúcej cezhraničnej spolupráce na viacerých úrovniach, čo bolo v súlade s hlavným motívom predmetnej projektovej výzvy.

Podujatie bolo oficiálne otvorené o 9:00 Mgr. Mikulášom Jančurom, PhD. a doc. PaedDr. Martinom Pekárom, PhD. z Katedry histórie FF UPJŠ. Zároveň tým bol otvorený aj prvý blok workshopu, ktorý zahrňal tri obsiahlejšie príspevky. Úvodný vstup s názvom *Introduction of History departments: Conceptions, Research focusing, Ongoing projects, Education* bol prezentovaný Prof. Dr. Artium Steinarom Aasom a doc. PaedDr. Martinom Pekárom, PhD. Pozostával z obojstrannej prezentácie katedier, ich výskumného zamerania, prebiehajúcich projektov, personálnej skladby, ako aj realizovaných študijných programov. Konceptcia aplikovaná v rámci „Social sciences“ nórskej fakulty, narúša tradičný rámec poňatia humanitných vied a historické témy skúma v širšom, interdisciplinárnom kontexte. Medzi ťažiskové historické témy s osobitným zreteľom na históriu Nórska patria regionálne dejiny, antika, vikingské obdobie, dejiny práva, urbánne dejiny, dejiny rybárstva, sociálnej starostlivosti, vojenské dejiny, problematika

etnicity, dejiny komunikácie, komunikačných systémov a infraštruktúry, ako aj dejiny vzdelávania. Z hľadiska študijných programov a ich foriem bol nad štandardný rámec trojstupňového vysokoškolského vzdelania prezentovaný e-learning, a to pre všetky tri študijné stupne.

Obdobný koncept mal aj príspevok doc. PaedDr. Martina Pekára, PhD., pričom ako východisko načrtnú históriu katedry a jej výskumno-personálne profilovanie. Z hľadiska výskumného zamerania prezentoval tri základné problémové okruhy, a to 1. etnicita a jej modifikácie v 20. storočí, 2. urbánne dejiny, regionálne dejiny a dejiny Košíc a 3. historiografia. Osobitná pozornosť bola venovaná výskumným projektom v rámci rôznych schém a štruktúr, pričom do popredia vyzdvihol prebiehajúci projekt UrbanHIST. Danému projektu bola však venovaná dôsledná pozornosť v samostatnom príspevku na záver prvého bloku. Po krátkej diskusii nasledoval príspevok prezentovaný Prof. Dr. Artium Steinarom Aasom a Assoc. Prof. Wilhelmom Karlsenom, PhD. s názvom *Memory in urban space on exemple of Bodø*. Príspevok bol vnútorne členený na tri tematické časti. Východisko predstavovala kritická sonda do historiografie Nórska a nórskeho miest.¹ Druhá časť príspevku prehľadovo postihla komparatívny vývoj škandinávskych miest od stredoveku po nástup priemyselnej revolúcie s osobitným zreteľom na hospodárstvo, obchod, dopravnú infraštruktúru a komunikáciu v európskom kontexte.

Tretia časť bola zameraná na samotné mesto Bodø a jeho vývoj v časovom rámci od 19. storočia do súčasnosti, v širšom hospodárskom a spoločenskom kontexte. Kľúčovým aspektom kumulovania kapitálu a hospodárskeho významu mesta bol rybolov. Napriek tomu však Bodø zostávalo dlhší čas malomestom s pomerne nízkym stupňom urbanizácie, a to ešte v 20. rokoch 20. storočia. Kľúčovú úlohu hospodárskeho centra zohrával prístav, pričom industrializácia sa prejavovala hlavne cez továrne na spracovanie rýb, prípadne doky a lodenice. Význam mesta sa výrazne začal zvyšovať až po druhej svetovej vojne, keď sa z neho stalo jedno z kľúčových vojenských bodov NATO potom, čo na jeho území bola umiestnená rozsiahla letecká základňa Nórskeho kráľovského letectva. Na tomto pozadí je zároveň možné vysledovať transformáciu symbolov pre dané mesto typické, a to od rýb a lodí k lietadlám. Vo vzťahu k pamäti v urbánnom prostredí mala kľúčový význam naopak druhá svetová vojna a povojnové obdobie. Autori príspevku zamerali v tomto prípade problematiku pamäte a pamäťových konceptov na príklad nórsko-nemeckých vzťahov a ich pretavenie do verejného priestoru a kolektívnej pamäte obyvateľov mesta. Výraznú úlohu pri „re-kreovaní“ historickej pamäte, miest pamäte a zároveň vytváraní „pamäťových“ mýtov a stereotypov v Bodø zohral aj fakt, že mesto bolo v roku 1940 nemeckým letectvom zbombardované a v povojnovom období od základu rekonštruované. Vo všeobecnosti bol príspevok viac prehľadový a kládol si za cieľ na jednej úrovni hovieť do kontextu nórskeho reálií, ako aj reálií a situácie v nórskeho mestách a na ďalšej úrovni otvoril problematiku pamäte v mestskom priestore a poskytnúť tým prehľad záhytných bodov pre možný komparatívny výskum.

Po prednesenom príspevku nasledovala diskusia a prestávka na obed. Priestor pred začatím popoludňajšej časti programu bol využitý na podanie rozhovorov pre fakultný časopis Univerzál a denník Košice dnes, v rámci projektom deklarovanej publicity podujatia. Následne bol v popoludňajšej časti uzavretý prvý blok workshopu príspevkom *Operation mode of UrbanHIST*, ktorý prezentoval doc. PaedDr. Martin Pekár, PhD. Ako východisko bola problematika urbanizmu v 20. storočí prezentovaná ako „pan-európsky“ interdisciplinárny výskumný problém. Príspevok sumarizoval základné výskumné ciele, doterajšie, ale aj budúce plánované aktivity, inštitucionálnu štruktúru a informačno-komunikačnú bázu v podobe webových stránok (<https://www.urbanhist.eu>), profilov na sociálnych sieťach (<https://sk-sk.facebook.com/urbanHIST>; https://twitter.com/urbanHIST_H2020), ako aj tlačeneho buletínu UrbanHIST Newsletter. Na príspevok voľne nadväzovala prezentácia dizertačných výskumných projektov jednotlivých doktorandov, pôsobiacej na katedre v rámci štruktúr UrbanHIST. Prvá časť programu bola vyčerpaná a po všeobecnej diskusii k prezentovaným príspevkom bola otvorená druhá časť, ktorej ťažisko

1 Ako jedna z kľúčových novších prác bola priblížená monografia: HELLE, Knut – ELIASSEN, Finn-Einar – MYHRE, Jan Eivind – STUGU, Ola Svein. *Norsk byhistorie: urbanisering gjennom 1300 år*. Oslo: Pax forlag, 2006, 585 s.

spočívalo v otvorenej diskusii k možnostiam a limitom cezhraničnej spolupráce a ich konkrétnych foriem.

V rámci danej diskusie boli vytýčené dve základné linky budúcej spolupráce, a to na úrovni prípravy a implementácie spoločného projektu v rámci štruktúr EEA Grants a na úrovni lokálnych projektových aktivít, zastrešených projektom UrbanHIST. Konkrétne formy spolupráce sa črtajú v ťažiskovej téme pamäte v mestskom prostredí zameranej na obdobie 1939 – 1945, v rámci ktorého sa črtajú viaceré spoločné rysy vhodné komparatívneho výskumu. V rámci štruktúr UrbanHIST bude vytvorený priestor pre aktívnu participáciu nórskeho kolegov napr. pri realizácii každoročnej doktorandskej konferencie *Stretnutie mladých historikov*, ktorej ôsmy ročník, téma a medzinárodná účasť prednášajúcich budú zastrešené práve projektom UrbanHIST. Konkrétne úlohy nórskeho kolegov tak budú spočívať napr. vo vypracovávaní oponentských posudkov na príspevky či v komentovaní konferenčných blokov. Osobitnou diskusnou témou bolo formálne zastrešenie spolupráce prostredníctvom bilaterálnej zmluvy o spolupráci, ktorá je zároveň aj jedným z povinných výstupov realizovanej projektovej aktivity.

Workshop *Memory in urban space: Possibilities and limits of comparative research* bol oficiálne uzavretý v podvečerných hodinách. Realizáciu tejto aktivity vnímame ako prvotný impulz k nadviazaniu širšej, dlhodobu udržateľnej cezhraničnej spolupráce na viacerých úrovniach, čo je v súlade s deklarovaným cieľom aktivity.

Na workshop voľne nadväzovala pasívna účasť nórskeho kolegov na doktorandskej konferencii *Stretnutie mladých historikov VII*, ktorej téma *Prehodnotené dejiny: historická pamäť – jej miesto a význam pre spoločnosť* súvisela s obsahovou náplňou realizovaného workshopu.

Mgr. Mikuláš Jančura, PhD.

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

WORKSHOP HISTORICAL TOWN ATLAS OF SLOVAKIA BRATISLAVA 30. NOVEMBER – 1. DECEMBER 2017

Na prelome novembra a decembra sa v priestoroch Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave uskutočnil dvojdnový medzinárodný workshop s názvom Historical Town Atlas of Slovakia. Na stretnutí sa diskutovalo o hlavných otázkach tvorby historického atlasu miest Slovenska, vydanie ktorého je hlavným predmetom výskumného projektu dvoch vedeckých tímov z Bratislavy a Košíc. Cieľom tohto projektu je vytvorenie pamäťového portálu s digitalizátmi rôznych historických prameňov k dejinám uvedených miest a tiež vydanie klasických historických atlasov v digitálnej podobe, ktoré v súčasnosti existujú už vo všetkých okolitých krajinách. Medzinárodný workshop bol zorganizovaný so zámerom načerpať poznatky z dlhoročných skúseností vedeckých pracovníkov z Rakúska, Maďarska a Českej republiky podieľajúcich sa na tvorbe obdobných historických atlasov miest v susedných krajinách a využiť získané znalosti pri vytváraní podkladov pre historické atlasy slovenských miest.

Rokovanie bolo rozdelené do dvoch blokov prezentácií v nemeckom, príp. anglickom jazyku. Jeden blok tvorili príspevky hostí zo zahraničia, v druhom bloku bol priestor vyhradený pre členov projektových tímov zo Slovenska. Po vzájomnom predstavení a úvodnom slove organizátora Juraja Šedivého (Katedra archívniectva a pomocných vied historických, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave) vystúpil s prvou prezentáciou rakúsky historik a archivár Ferdinand Opl, niekdajší dlhoročný riaditeľ Viedenského mestského a krajinárskeho archívu, ktorý predstavil dlhodobý Európsky projekt historických atlasov miest. V rámci tohto projektu bolo už od polovice 50. rokov 20. storočia v osemnástich európskych krajinách doposiaľ vydaných približne 500 historických atlasov väčších alebo menších miest strednej Európy redigovaných podľa jednotnej koncepcie stanovenej Medzinárodnou komisiou pre dejiny miest (International Commission for the History of Towns). Projekt vznikol so zámerom podporiť pomocou komparatívnych štúdií lepšie pochopenie spoločných európskych koreňov a uľahčiť štúdium vývoja urbanizačných procesov naprieč Európou od stredoveku až po súčasnosť. Profesor

Opll poukázal tiež na to, že vďaka digitálnym technológiám môžu byť tieto historické atlasy miest uverejnené prostredníctvom mapových portálov, napríklad portálu Mapire, ktorý umožňuje navigáciu na vojenských, katastrálnych a mestských historických i súčasných mapách Habsburskej ríše a jej nástupníckych štátov vrátane 3D vizualizácií.

V nasledujúcom príspevku *Der ungarische historische Städteatlas - Konzeption, Produktion, Abgrenzung* predstavila historička Katalin Szende (Department of Medieval Studies, Central European University) koncepciu a tvorbu Maďarského historického atlasu miest (Magyar Városörténeti Atlasz) v textovej aj elektronickej verzii, ktorý vznikol tiež ako súčasť európskeho projektu a v súčasnosti prebieha už jeho tretia fáza zameraná na analýzu údajov o priestorovom, topografickom a morfológickom vývoji ďalších maďarských miest.

Po krátkej diskusii venovanej otázkam o perspektívach výskumu v digitálnej revolúcii mapovania, o rozdieloch v prístupe k malým a veľkým mestám a predovšetkým o dostupnosti historických atlasov nasledoval príspevok Evy Chodějovskej, ktorá sa podieľala na tvorbe mapového portálu Historického atlasu miest Českej republiky, pričom svoju pozornosť zamerala predovšetkým na digitálny atlas mesta Zlín. Podobne ako v iných krajinách i český portál približuje prostredníctvom rôznych digitalizátov vývoj vybraných mestských sídel v Čechách, na Morave a v Sliezsku a s využitím kartografických prameňov i rekonštrukčných máp a digitálnej kartografie otvára netradičný pohľad do života stredovekého, novovekého i moderného mesta.

Po prezentáciách zahraničných prednášateľov načrtli svoju predstavu projektu Historického atlasu miest Slovenska vedúci oboch slovenských vedeckých tímov, Martin Pekár (Katedra histórie, Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach) za pracovnú skupinu pripravujúcu historický atlas mesta Košice a za Bratislavu Juraj Šedivý, ktorý zároveň podrobne predstavil testovaciu podobu digitálneho mapového portálu PamMap – Pamäť mesta Bratislavy, združujúceho odborné texty s digitalizátmi rôznych historických prameňov k dejinám Bratislavy.

Druhý rokovací deň otvoril rakúsky historik a archivár Christoph Sonnlechner (Wiener Stadt- und Landesarchiv), ktorý prítomných oboznámil s historickou platformou o dejinách Viedne – Wien Geschichte Wiki. Informoval, že platforma vychádza zo 6-zväzkového diela Historický lexikón Viedne (Historisches Lexikon Wien) Felixa Czeikeho a spája poznatky odborníkov z oblasti mestskej správy s poznatkami externých odborníkov. S ďalšou prezentáciou nasledoval Alexander Schatek z Viedne, ktorý predstavil platformu Topotéka sprístupňujúcu verejnosti regionálne historické dedičstvo uložené v súkromnom vlastníctve. Takýto digitálny archív existuje už v mnohých európskych krajinách a umožňuje porovnanie regionálnych podmienok na európskej úrovni. Workshop ukončila so svojou prezentáciou historička Judit Majorossy (Institut für Österreichische Geschichtsforschung, Universität Wien), ktorá tiež participuje na projekte Maďarského historického atlasu miest a predstavila svoju koncepciu mestskej topografie.

Niet pochýb o tom, že pre vedeckých pracovníkov slovenského projektu majú podobné stretnutia osobitný význam. Napomáhajú im nadviazať nové kontakty nielen na inštitucionálnej úrovni v domácom prostredí, ale najmä v zahraničí, predovšetkým v krajinách, ktoré sa zúčastňujú realizácie podobných projektov historických atlasov miest. Spoločnou črtou všetkých príspevkov, ktoré odzneli je zhoda v tom, že tvorba historických atlasov a pamäťových portálov je pre štúdium regionálnych dejín miest nesporným prínosom a nasvedčujú tomu, že vo výsledku projekt umožní vzhľadom na svoj interdisciplinárny charakter spájať výsledky histórie, archeológie, historickej demografie, kartografie a ďalších odborov v rôznych historických, urbanistických, demografických či kultúrnych súvislostiach a vďaka inovatívnemu riešeniu zároveň prispeje k šíreniu vedeckých poznatkov o vývoji vybraných miest i medzi laickou verejnosťou.

PhDr. Lucia Tokárová, PhD.
Štátny archív v Košiciach